

УДК 336.76

Н. О. КОРНЕВА, Н. В. ДАНИК

м. Миколаїв

natKorneva@rambler.ru

danik.natasha@mail.ru

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ІНСТИТУТІВ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто і досліджено організаційне забезпечення механізмів фінансово-кредитних інститутів в Україні. Визначені основні питання специфіки організації і функціонування системи фінансово-кредитних інститутів в ринковій економіці. Сформовані практичні рекомендації щодо шляхів підвищення ефективності їх функціонування як важливого фактора модернізації економіки.

Ключові слова: організаційний механізм, інституційна структура, фінансовий ринок, фінансово-кредитні інститути.

Інституційна структура фінансового ринку відіграє важливу роль в економічних перетвореннях, що відбуваються в сучасних умовах. Як регулятор грошового обігу, центр акумуляції та перерозподілу фінансових ресурсів, вона забезпечує функціонування ефективного механізму стимулювання розвитку інвестиційної і виробничої сфери економіки, системи суспільно-економічних відносин, а також можливість прискореної модернізації національної економіки. У той час, як однією з головних проблем, що стоять перед державою, є формування нового, ринкового механізму мобілізації коштів для фінансування інвестицій у реальний сектор економіки. Саме інституційна структура фінансового ринку стає єдиним потужним джерелом інвестиційних ресурсів, забезпечуючи ефективно акумулювання коштів та економічно доцільне задоволення інвестиційного попиту економічних агентів на ресурси як короткострокового, так і довгострокового характеру.

Недостатній рівень розвитку інститутів фінансового ринку України, а також низька ефективність їх функціонування поряд із іншими негативними факторами стримує темпи економічного зростання країни. Таким чином, в сучасних умовах господарювання дана проблема набуває особливого значення. Низький фінансовий потенціал та обмежені можливості вітчизняної інституційної структури фінансового ринку з одного боку, і необхідність розширення інвестицій в економіку з іншого боку, загострюють її, перетворюючи в одне з найактуальніших теоретичних і

практичних питань національної економіки. Саме тому ринкова трансформація обумовлює потребу у здійсненні адекватних заходів, що спрямовані на вдосконалення й розбудову інститутів фінансового ринку на основі принципу плюралізму форм фінансового посередництва і є логічним продовженням політики структурних перетворень та загальної модернізації економіки України.

Вагомий внесок у дослідження сутності фінансових інститутів та їхнього місця в економічній системі зроблено західними економістами Т. Меном, А. Смітом, А. Маршаллом, Дж. М. Кейнсом, А. Пігу, А. Гершенкорном, Р. Голдсмітом, М. Фрідменом, Р. Левайном, Дж. Хіксом, Х. Мінські, Дж. Герлі, Й. Шумпетером, С. Вайнтраубом, П. Девідсоном, Ж. Матуком, В. Шарпом та іншими. Належне місце в її розробці займають праці українських економістів: В. Д. Базилевича, В. М. Олексійчука, А. А. Чухна, А. Т. Євтуха, І. О. Лютого, М. І. Савлука, В. М. Шелудько та інших.

Метою статті є визначення інституціональних складових розвитку механізму фінансово-кредитної системи держави.

Загальну роль інституційної структури фінансового ринку, яку вона відіграє в рамках економічної системи, можна сформулювати наступним чином: інституційна структура прискорює економічне зростання шляхом інтенсифікації та оптимізації процесів нагромадження і перерозподілу фінансових ресурсів в рамках господарського комплексу, а також зумовлює зростання добробуту населення за рахунок розширення можливостей

індивідуальних власників капіталу в сфері інвестування заощаджених коштів в широкий асортимент фінансових активів.

У широкому розумінні інституційна структура являє собою сукупність фінансових інститутів, що об'єднані стійкими взаємозв'язками і активно приймають участь у економічних відносинах з приводу купівлі та продажу фінансових активів (рис. 1).

На основі критерію співвідношення масштабів діяльності депозитних і недепозитних фінансових інститутів, а також в залежності від домінуючих на ринку організованих форм

фінансового посередництва було визначено п'ять типів інституційної структури фінансового ринку: банківсько-орієнтована; ринково-орієнтована; розширена; транзитивна (гібридна); звужена (нерозвинена) [4].

Враховуючи загальне спрямування і специфічні риси еволюції світової фінансової архітектури, що відзначаються горизонтальною та вертикальною інтеграцією фінансових інститутів, формування інституційної структури фінансового ринку в умовах транзитивної економіки України набуває чіткого інверсійного характеру, оскільки має на меті

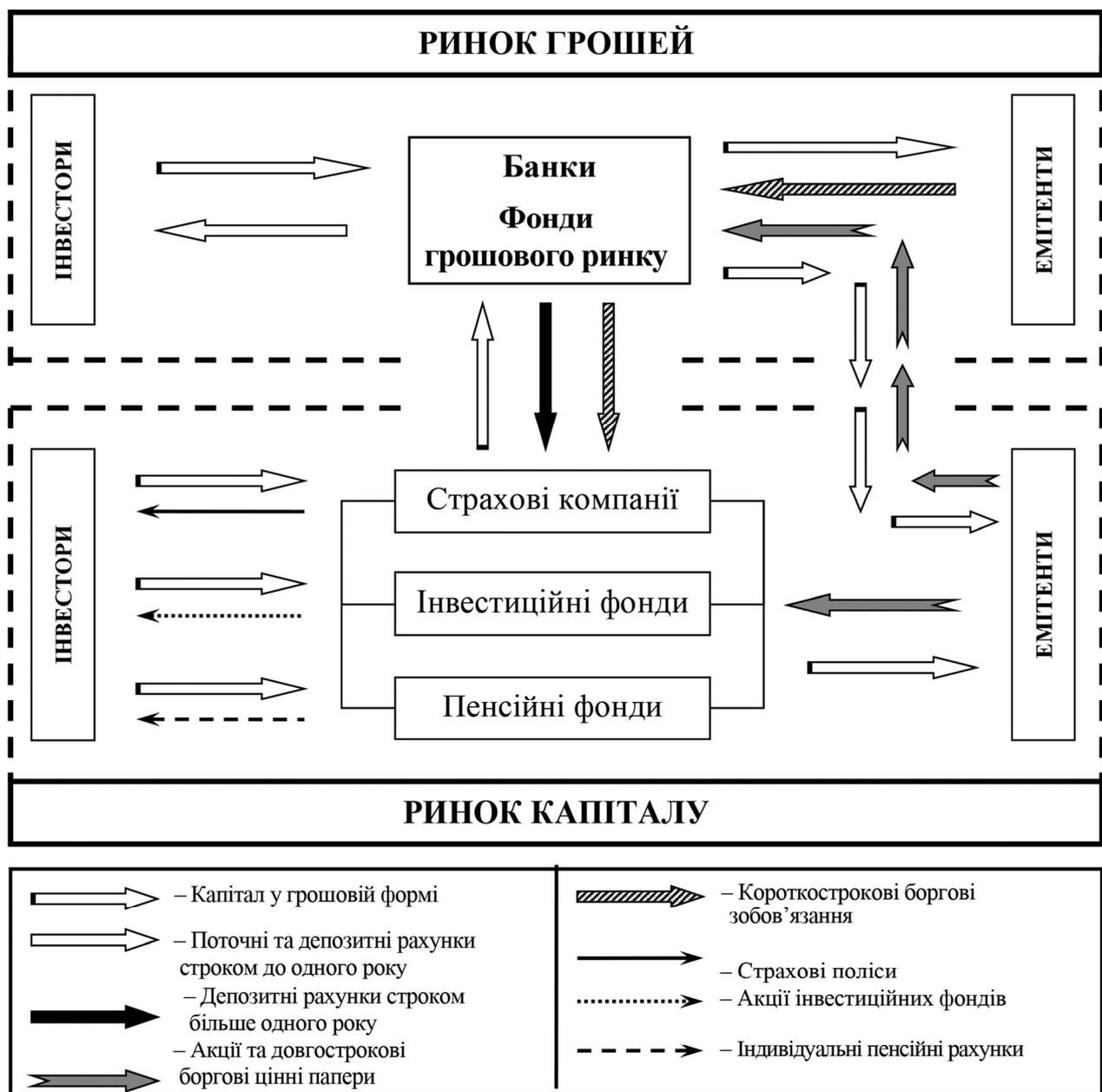

Рис. 1. Інституційна структура фінансового ринку

створення вільного ринку, що відзначається плюралізмом організованих і, водночас, взаємно відокремлених, незалежних одна від одної форм фінансового посередництва.

До основних економічних суперечностей, що зумовлені специфікою вітчизняної економіки і стримують розвиток інститутів фінансового ринку, слід віднести: суперечність між недостатнім обсягом заощаджень економічних суб'єктів і потребою у розширеному фінансуванні суспільного виробництва; суперечність між повільним розвитком реального сектору економіки і потребою у зростанні попиту на капітальні блага; суперечність між низьким рівнем захисту прав власників фінансових активів і потребою у розвитку ринку цінних паперів. Лише системний підхід з боку держави до їх вирішення дозволить прискорити модернізацію національної економіки.

Інституціональні аспекти виступають ключовою ланкою концепції державного управління розвитком фінансово-кредитної системи на сучасному етапі. Особлива увага приділяється створенню та всебічному розвитку інституціональної інфраструктури та інституціонального середовища, в якому діють суб'єкти фінансово-кредитних інститутів.

До складових інституціонального середовища, як правило, відносять:

- неформальні – наслідуючі генетично, надбані, що передаються через культуру, освіта і грамотність дорослого населення, релігія, соціальна адаптація, професійна самосвідомість, господарська етика, тривалість життя;
- політичні – якість державних інститутів, нормативно-правова база у сфері фінансового сектора, контроль над дотриманням правил, введення санкцій щодо фінансових інститутів, що не дотримуються правил, свобода ведення бізнесу, ступінь інтервенції держави у фінансовий сектор, прозорість дій уряду, право власності;
- економічні правила та норми – ефективність банківської системи, рівень розвитку технологій, податкова політика, наявність корупції, індекс споживання населення, торговельна і біржова політика, монетарна політика, рівень грошових потоків та іноземних інвестицій, тіньовий сектор, частка країни у глобальному притоку прямих інвестицій, частка країни у глобальному ВВП.

Останні дві складові формують саме інституціональну складову фінансового сектора.

Згідно з Ю. М. Коваленко, зовнішнє інституціональне середовище фінансового сектора та фінансово-кредитної системи зокрема формують такі інституції: інституція права – регламентує правові взаємовідносини у сфері фінансового сектора; інституція фінансового ринку – регламентує взаємодії, що виникають між агентами в процесі купівлі-продажу фінансових активів; інституція податків – визначає взаємовідносини між фінансовими інститутами і державою, що виникають за потреби сплати податків і зборів; інституція суспільного вибору – регулює процес прийняття макроекономічних рішень в умовах представницької демократії; інституція освіти – розглядається у якості антикризового фактора в сучасних умовах; інституція зовнішньоекономічних відносин – регулює процеси взаємодії фінансових інститутів усередині країни зі світовою фінансовою системою [2, 96].

Цілком зрозуміло, що інституціональна складова розвитку фінансово - кредитних інститутів невід'ємна від розвитку формальних та неформальних форм організації й регулювання взаємовідносин між економічними агентами у фінансовій сфері, які безпосередньо впливають на характер механізму функціонування та процеси розвитку фінансово-кредитної системи.

За методологією Д. Норта, інституціональна структура фінансово-кредитної системи складається з:

- офіційних (формальних) правил – з одного боку, політичних, економічних, що мають законодавче підґрунтя і необхідні для обмеження певних аспектів функціонування фінансово-кредитної системи, з другого, це – контракти, які конкретизують умови угод;
- неформальних норм – звичаї і кодекси поведінки, що спрямовані на координацію повторювальних взаємодій між учасниками фінансових відносин;
- механізмів забезпечення виконання фінансових контрактів і угод – вони узаконюються офіційними правилами і, таким чином, можуть трансформувати неформальні норми [1].

Стосовно функції формальних правил інституційного середовища взагалі, то вона може зводитись до проектування фінансового сектора, розвитку його окремих складових. Виконання цієї функції можливе лише за умов визначення оптимальних напрямів та інтенсивності державного управління. Тобто,

якщо будуть виконуватися такі нові функції держави:

- функція гарантування інституціонального середовища – законодавча реформа, регулювання державного апарату, самообмеження держави, становлення громадянського суспільства;
- функція стратегічної участі у фінансових операціях – виконання функцій стратегічного інвестора, формування структури фінансового сектора;
- функція корегування функціонування фінансового сектора – надання фінансової підтримки, формування і розподіл державних інвестицій, проведення фінансової політики, встановлення санкцій.

Таким чином, формальні та неформальні норми створюють економічне та політичне середовище, яке, в свою чергу, стимулює або стримує розвиток фінансово-кредитних інститутів.

Закони, що регулюють діяльність фінансово-кредитної системи, є складовою правової системи країни, а тому, виходять за межі фінансово-кредитної системи. Проте, зміна законів, як правило, є наслідком зміни потреб, що висувуються з боку економічних суб'єктів до функцій фінансово-кредитної системи.

Натомість неформальні регламентації і правила формують суспільно визнану сталу модель поведінки економічних суб'єктів, на основі якої відбувається дотримання, або недотримання умов обміну в процесі укладання й виконання фінансових угод [3].

Фінансова інфраструктура є каталізатором ринкових трансформацій та механізмом що формує траєкторію економічного, соціального, політичного та, перш за все, фінансово-економічного розвитку, визначає його темп, передбачає можливі негативні зміни та наслідки [4]. Вона являє собою оболонку, що оточує фінансові ринки і пронизує усю систему відносин, які виникають у їх межах.

Фінансова інфраструктура визначається, як сукупність інститутів та організацій, науково-методичних і кадрових елементів, що забезпечують неперервну, прозору й надійну основу функціонування фінансового ринку в його динамічному розвитку, переміщення та розподіл потоків капіталів між секторами, суб'єктами й об'єктами ринку [5].

На жаль, у сучасних умовах більшість українських банків є просто розрахунковими

центрами певних промислових структур, і діяльність таких фінансово-кредитних інститутів розглядається крізь призму стратегії розвитку відповідної фінансово-промислової групи. Сьогодні ще не створено діючого організаційно-функціонального механізму забезпечення реалізації пріоритетів науково-технічного та інноваційного розвитку, що потребує розробку та впровадження чіткої законодавчо-нормативної бази, а також координацію дій усіх учасників економічної діяльності.

Підсумовуючи маємо визнати, що, державна політика забезпечення розвитку механізму фінансово-кредитної системи має бути науково обґрунтованою, цілеспрямованою та виваженою. Такий підхід, забезпечить визначення стратегічних цілей та напрямів розвитку для кожного рівня фінансової системи. Основними інституційними чинниками розвитку фінансово-кредитної системи є гармонійне поєднання формальних (економічних та політичних) і неформальних норм та правил, а також створення адекватної фінансової інфраструктури, на якій базується механізм забезпечення чинності фінансових угод і яка розвивається на інституціональній основі, та є, по суті, каталізатором економічних трансформацій та розвитку держави.

Список використаних джерел

1. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance / D. North, Cambridge: Cambridge University Press. — 1990. — 180 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://books.google.com.ua/books?id=oFnWbTqgNPYc&pg=PP1&hl=ru&pg=PR5#v=onepage&q&f=false>
2. Коваленко Ю. М. Сутність інституційного середовища фінансового сектора економіки / Ю. М. Коваленко // Економічний вісник Донбасу. — 2011. — №1 (23). — С. 92—97.
3. Іваницька О. М. Державне регулювання розвитку фінансової інфраструктури: монографія / О. М. Іваницька. — К. : Вид-во НАДУ. — 2005. — 276 с.
4. Соболев В. М. Інституційні чинники розвитку фінансового сектору економіки в умовах ринкової трансформації: монографія / кол. Авторів ; за заг. ред. д-ра економ. наук, проф. В. М. Соболева. — К. : УБС НБУ. — 2010. — 350 с.
5. Сніжко О. В. Фінансовий розвиток трансформаційних економік: структурно функціональний аналіз: монографія / О. В. Сніжко. — К. : Вид-поліграф.